

PERSSCHOUW

Dr H. Bavinck.

Dr Rullmann schrijft in de „Leidsche Kerkbode“ over wijlen Dr Bavinck. We mogen onze lezers het laatste artikel niet onthouden. We geven het, ondanks zijn vrij groote afmeting in zijn geheel weer, omdat het naar we meenen, wel behoort tot het beste, dat er (zoo beknopt althans) over B. is geschreven.

Als Bavinck, na zijn promotie op 10 Juni 1880 de academie verlaten heeft, nadert de tijd, dat hij de gemeente zal ingaan. Hij ziet er dagelijks meer tegen op. Want het naieve van het kindergehoof is hij te Leiden kwijtgeraakt. En als hij dan eenvoudige menschen ontmoet, die dat nog hebben, wenscht hij weer te gelooven als zij, om dan ook warm en bezield te kunnen preeken.

Naar de gewoonte dier dagen moest de met grooten lof gepromoveerde doctor in de godgeleerdheid, voordat hij beroepbaar kon worden verklaard, eerst nog zijn candidaatsexamen aan de Theologische School afleggen. En zoo verkeerde hij nu weer dagelijks met de Kampen studenten, hoezeer hij ook in ontwikkeling en gaven boven hen stond. Maar Bavinck was niet hoog.

Toegelaten tot de bediening des Woords, nam hij het beroep naar Franeker aan. Dat deze predikant niet altoos dominee zou blijven, wisten vooruitziende geesten toen reeds te voorspellen. Toch voelde hij zich klein en onmachtig.

Ziehier een staaltje. In de plaats zijner inwoning aangezocht om een schoolrede te houden, werd hij door den Voorzitter van het Schoolbestuur afgehaald. Deze moest echter in de voorkamer van de pastorie even wachten; want dominee was nog op de studeerkamer. En nu hoorde de Voorzitter in de aangrenzende kamer Bavinck bidden, smeeken, worstelen om wijsheid, om een zegen over den arbeid, dien hij stond te verrichten.

Na een jaar predikant te Franeker te zijn geweest, zag hij zich in 1882 benoemd tot hoogleraar aan de Theologische School te Kampen. 't Was daar gewoonte, dat 's Zondags in één der diensten een hoogleraar optrad. En als Bavinck dan preekte, was dat een evenement. Maar vooral het voorbeeld maakte indruk. Het was een kinderlijk eenvoudig smeeken, echt een spreken tot God, dat allen, die God kenden, tot diepen ontroefde stemde. En als men dan, na afloop van den dienst, in den eenvoudigen familiekring kwam (Bavinck was toen nog ongehuwd), dan hoorde men niets over de preek; geen woord van lof. Dan zat daar de zoon des huizes, die door zijn welsprekende predikatie de schare geboeid had, zonder eenige pretentie, wars van alle vleitaal en nederig van hart.

Een ooggetuige verhaalt, hoe Bavinck, nog maar kort hoogleraar, nobele, voornam en toch zoo eenvoudige figuur, men van wereldomvattende studie en reeds meer dan Nederlandsche vermaardheid — eens stond op den wrakken kansel van een oud, vergoerd, afgescheiden kerkje, ergens op 't platteland. De jongelingsvereniging daar jubileerde. Ze had het gewaagd Bavinck als feestredenaar te vragen. En Bavinck was gekomen. En voor die eenvoudige arbeiders en arbeiderszonen, voor die zoo heel gewone vrouwtjes in jak-en-rok, meest nog met de muts op het hoofd, heeft men Bavinck toen met al het vuur van zijn welsprekendheid hooren dichten-in-proza over het heerlijke woord: „Zalig zijn de reinen van hart, want zij zullen God zien“. Er vloog zonneglans over menig verweerd gelaat. Keuwigheidsverwachtingen werden wakker bij dat eenvoudig volkje. En toen ze, zonder orgel, en stellig niet naar de eischen der kunst, zongen: „Maar blij vooruitzicht dat mij streelt!“ — toen zag men op Bavincks gelaat, dat hij, ondanks den gebrekkigen vorm, voelde, hoe het de taal des harten was, die hij 't volk op de lippen had gelegd, en dat hij daarin genoot. Met die „knechten en dienstmaagden“ zou ook hij, de groote geleerde, immers eenmaal verheerlijkt worden.

Zijn ernstig streven naar eenheid van opleiding noopte hem in 1902 de Theologische School te verlaten en zich te verbinden aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hier was hij in den eersten tijd, niet anders dan hij het ook was te Kampen, vóór alles hoogleraar. Hij heeft de theologie beoefend en anderen leeren beoefenen, niet als een zuiver verstandelijke leer, maar als een wetenschap, die door het voorhof en het heilige heen, het heilige der heiligen binnenleidt en daar in kennis brengt met de diepste problemen, den verborgensten raad daar ontsluit en de heiligste mysteriën ontvangt. Hij is uit het eindige opgeklimmen tot het oneindige en eeuwige Wezen Gods en heeft ook voor zijn denken bij Hem rust gevonden.

De latere ontwikkeling van Bavinck lag echter meer in de filosofische dan in de theologische lijn. Het is de tijd, waarop hij, zonder tekort te schieten in zijn academische verplichtingen, uit het rustige studeervertrek treedt om ons volk in zijn breedste vertakkingen de vruchten van zijn wetenschap en geloof te doen plukken. Met name wijdde hij zich nu aan de paedagogiek. Vooral de opvoeding der rijpere jeugd ging hem ter harte. En door een reeks van opvoedkundige studies werd hij onze wegwijzer op dit gebied.

Trouwens, nog in de dagen, dat de Christelijke School onder zwaren druk verkeerde, ofschoon er door de wet-Mackay al eenige wending ten goede gekomen was, heeft deze man van eminente geleerdheid zich niet geschaamd om zitting te nemen in het Hoofdbestuur der Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs. En het was inzonderheid onder zijn invloed dat deze Vereniging in 1906 overging in een verband van Gereformeerde Scholen. Straks werd hij in de Eerste Kamer als de onderwijsspecialiteit erkend en geëerd. Als lid van de Koninklijke Academie van Wetenschappen stond hij ook als zoodanig in hoog

aanzien. En toen door de veranderde onderwijswet een nieuw instituut, „De Onderwijsraad“ in het leven geroepen werd, viel hem de eer te beurt tot Voorzitter van dit college te worden gekozen. En wanneer destijds van hervormingen op onderwijsgebied sprake is geweest, was dit voor een zeer groot deel aan Bavinck te danken. Ook het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, en de Leerstoel voor Paedagogiek aan de Vrije Universiteit zijn opgekomen uit Bavincks geest. Ja, zoozeer behoorde Bavinck tot de leidende persoonlijkheden op het terrein der paedagogiek, dat Prof. Dr J. H. Gunning Wzn zelfs durfde beweren: Misschien zal op geen gebied zijn verwekkende en diepgaande invloed zoo duurzaam blijken als juist op dit.

Daarbij was Bavinck, die reeds als student te Leiden den naam had van een „echt Afgescheidene“ te zijn, toch allerminst eenzijdig. Veeleer kenmerkte hij zich door een breedheid van blik, waarmee hij heel de nieuwe cultuur in haar beteekenis voor het christendom overzag. Hij had een helder oog voor wat de nieuwe tijden van den Christen eischten. Kwam er een nieuw vraagstuk aan de orde, waartegenover de Gereformeerden hun houding hadden te bepalen, dan kon men er zeker van zijn, dat er een doorwrochte studie van de hand van Bavinck verscheen, die licht op de zaak wierp.

Ook de Christelijke Vrouwenbeweging heeft hij van meetaf een goed hart toegedragen, en den Bond van Meisjesverenigingen op Gereformeerden grondslag aanstands de hand gereikt. Reeds op de eerste jaarvergadering te Utrecht, 9 Juni 1919, daar kwam hij bij onze meisjes, hij en Mevrouw Bavinck, en zij bleven gezellig aan den gemeenschappelijken koffiemiddag aanzitten. En 's middags — niemand die het gehoord heeft zal het ooit vergeten! — hoe hartelijk en eenvoudig, hoe begripelijk en begripelijk, heeft hij, de beroemde hoogleraar, toen tot onze meisjes gesproken over de opvoeding der vrouw. Wie zal dan ook zeggen, hoeveel weifelende ouders en fronsende ouderlingen en 'thoofd schuddende predikanten en wantrouwende kerkeraden voor onze Meisjesverenigingen en haar Bond gewonnen zijn, omdat Bavinck vóór haar was en met haar optrok.

En als wij hier nu nog aan toevoegen, dat Bavinck het voorlaatste jaar zijns levens uren besteed heeft aan voorzichtig, nuchter vooronderzoek in verband met de vraag, naar de verhouding van Jongelingsvereniging, Knapenvereniging en School, dan zal het wel ieder duidelijk zijn hoeveel onze Gereformeerde jeugd aan hem te danken heeft.

Helaas is Bavinck niet oud geworden. Hij overleed reeds 29 Juli 1921. Maar hij is gestorven, gelijk hij geleefd heeft, in kinderlijk geloof. Op zijn sterfbed sprak hij: Aan mijn geleerdheid heb ik nu niets meer; ook mijn dogmatiek haat mij niet meer; alleen het geloof maakt mij zalig.

Opruim-woede.

De heer Strikwerda schreef in het „Friesch Kerkblad“ in de rubriek van „Huisgezin en School“ een stukje, dat o.i. de aandacht verdient.

Hij heeft het over het „opruimen“, waarmee men zoo veel kwaad kan doen, aldus:

In de schoonmaaktijd dringen onze huismoeders er nog al eens op aan „rommel“ op te ruimen. Ze bedoelen daarmee iets goeds. Zij, als huisvrouw, gaan over heel veel, dat na jaren gebruik onbruikbaar is geworden. En ze hebben gelijk, dat zoo iets uit huis verdwijnen moet. Er zijn van die vasthoudende menschen, die van niets afstand kunnen doen en alles bij zich willen houden. Maar dat loopt spaak. We lazzen eens van een soort beer, die alles wat onder zijn bereik komt, naar zich toe haalt. Deze neiging wordt zijn dood. Want is hij in zijn hol verrast, dan steekt men hem al maar takken toe, die hij één voor één in dat hol haalt, zoodat hij zelf ten slotte geheel vastzit en gemakkelijk de prooi van den jager wordt.

Op zoo'n dier moeten wij menschen, niet gelijken. Er is ook nog wel iets, dat ons weinig of geen dienst meer kan doen en anderen van veel nut kan zijn. Ook zoo iets moeten we gewillig afstaan. De schoonmaaktijd is daartoe heel geschikt.

En wanneer de kasten dan opnieuw geordend zijn en de zolder van veel rommel is ontlust, dan is het niet alleen voor de huismoeder een orde, die aangenaam stemt.

Zoo moesten wij menschen ook veel van onze narigheden en zwarigheden kunnen terzijde zetten. „Opgeruimde“ menschen zijn een sieraad en weldaad in hun kring.

Maar door de opruim-woede gaat er soms toch ook verdwijnen, dat behouden moest blijven. Vooral wat boeken en geschriften betreft. Voor deze draagt men veel te weinig zorg. Hoe staat het b.v. met de notulenboeken van onze Jongelings- en Jongedochtersverenigingen? Met die van zoo menige school? Als er een vol is, waar blijft het dan?

Wordt zoo iets niet dikwijls als een soort eigendom van den laatsten secretaris beschouwd, in plaats van het een eereplaats in de kast, in het archief der vereniging te geven?

En de gevolgen? Later, na jaren, wanneer men zoo gaarne de oude stukken nog eens zou raadplegen, is er niets meer van te vinden.

Zoo moesten we eens mede het feest van een vijftigjarig jubilé van een Christelijke school organiseren. Maar nergens was iets van de stichting der school meer te vinden.

De ouderen wisten nog te vertellen van de feestviering, toen de school 25 jaar had bestaan. Maar op welke dag dat geweest was en de herinneringen aan de stichting van oog- en oorgetuigen toen medegedeeld, was men vergeten. Daarom moest bij benadering de stichtingsdag worden vastgesteld. En dat was van geen onvermaarde school in een flinke plaats.

Daartegenover staan gelukkig de meeste anders. We lazzen ook notulen uit den tijd van voor 25 jaar en vroeger, zoo keurig en uitvoerig bijgehouden en ge-

schreven, dat de worstelingen dier dagen weer voor ons opleefden. Daarmee mag zoo'n school, zoo'n vereniging geluk worden gewenst. In dit verband wijlen we wijzen op de Bibliotheek van en voor het Christelijk onderwijs, gevestigd in het Bureau van den Schoolraad (Sweelinckstraat 39 te Den Haag). Ieder, die nog oude bescheiden over het onderwijs in het algemeen en over het Christelijk onderwijs in het bijzonder heeft, kan niet beter doen dan ze aan dat adres te zenden. Oude notulenboeken enz. wil men er ook gaarne bewaren.

Voor onze kerken geldt ten opzichte van haar notulenboeken hetzelfde. Een provinciaal- of classicaal archief, waar ze droog en veilig bewaard worden, is geen woelde.

Maar ook bij particulieren gaat menig stuk van waarde door de opruimings-woede verloren. Dat men oude, verjaarde kwitanties naar een oven brengt met verzoek ze te verbranden, is in orde. Hoewel uit zeer oude rekeningen veel wetenswaardigs is opgediept.

Maar dat men dit ook met oude boeken doet, is onverantwoordelijk. Zoo kwam er laatst iemand bij me met de vraag, of „die boeken ook nog waarde hadden“. Ze waren hem gebracht, om ze onder de ketel te verbranden. Nu was de gedane vraag dadelijk te beantwoorden. Want volgens het titelblad bleken het boeken en boekjes van Jan Luyken te zijn. En dat nog wel van de eerste drukken, waarschijnlijk met de oorspronkelijke etsen van dezen meester der kunst.

We vermoeden, dat ze zelfs groote waarde kunnen hebben. Laatst waren we bij een Friesche boekenscheffier buiten de provincie, die me enkele boeken toonde, waarvan hij meende te weten, dat er maar twee of drie in heel Nederland zijn. Zulke worden met rijksdaandlers betaald.

Waarom doen eenvoudige menschen zulke oude boeken zoo maar zonder meer weg? Waarom gaan ze er niet mee naar den domine of den meester, om even er naar te vragen, of ze het bewaren nog waard zijn?

Waardevolle stukken, gedrukt en geschreven, zijn verdwenen, die op deze wijze nog zouden bestaan.

Als voorbeeld zou ik kunnen noemen, dat een oude vrouw in mijn toenmalige gemeente Zutphen, mij eens een hoop „rommel“ liet zien, die ze juist met een kruiwagen „achter naar de sloot wou brengen“.

Tusschen allerlei waardelooze prullen vond ik toen o.a. de originele eerste octavo uitgave van de Acta der Dordtsche Synode in lederen band, destijds geprint voor f 80,— en een magnifieke wiegedruk, die zeker twintig à dertig gulden waarde had.

Laten de menschen, in hun eigen belang, maar vooral in het belang van de wetenschap en de historie, opmerkingen als die van den heer Strikwerda ter harte nemen.

J. W.

BOEKBESPREKING

Albert G. Mackinnon, Het Rome, dat Paulus zag. Uit het Engelsch, vrij vertaald door Dr N. D. van Leeuwen. — N. V. Boekh. W. ten Have, Amsterdam, z. j.

Om dit boek goed te kunnen beoordelen, moet men eigenlijk nieuw-testamenticus wezen; en nog wel wat. Daarom kan ik van Mackinnon's werk slechts een algemeen indruk weergeven.

Het boek lijkt mij in het algemeen nuttig en goed. Er staan heel wat bijzonderheden in, waarvan de kennis den bijbellezer helpen en zijn inzicht verrijken kan. Wat het boek wil, wordt door den titel zelf duidelijk genoeg gezegd. Telkens worden van de toestanden, die het Rome in Paulus' tijd gekend heeft, korte, schetsmatige opmerkingen gegeven; wij maken kennis niet alleen met de bewoning en bevolking, maar ook met enkele personen, en zoo gaat de geschiedenis leven. Er staan zóó veel bijzonderheden in verwerkt, dat een register niet kwaad zou geweest zijn. En er zijn bijzonder mooie illustraties.

De voor de hoofdlijnen gekozen werkmethode van den schrijver is niet streng gevolgd in de behandeling der stof. Hij heeft zijn boek in tien hoofdstukken ingedeeld: De witte stad, de tempeldienst te Rome, verrassende verschijnselen in de oude kerk te Rome, waar en hoe Paulus leefde, enkele christelijke gezinnen te Rome, maatschappelijke toestanden en vraagstukken, de brievenbestellers van Paulus, Paulus' vrienden te Rome, de schaduw van Petrus, waar Paulus' stoffelijk overschot rust. Men ziet, dat is geen streng gedachte-indeeling. De schrijver koos meer het gezellig vertel-principe. Maar dit heeft natuurlijk zijn bezwaren; men grijpt in het eene hoofdstuk op het andere in, de behandeling wordt soms wat fragmentarisch, en men krijgt een enkele maal den indruk, dat men bepaalde verhalen en beschrijvingen en opmerkingen ergens aan vastknoot, omdat het „net zoo uitkomt“. Hiermee is van het boek zelf geen kwaad gezegd, want het zoeken van een bepaald lezerskring kan soms deze wijze van stofbehandeling aanbevelenswaardig maken.

De vertaling geeft hier en daar, ook zonder dat men het engelsch heeft gezien, aanleiding tot een opmerking. Van de bijbelplaatsen wordt doorgaans een vrije vertaling gegeven, niet de Statenvertaling. Hier en daar zal men een vraagteeken, b.v.: „zoo is er dan geen veroordeeling (meer) voor die in Christus Jezus zijn“ of: „de heerschappijen, de overheden, de wereldbeheerschers dezer duisternis, de geestelijke machten der boosheid in de streken boven den hemel“. Ik betwijfel of deze laatste vertaling wenschelijk heeten mag. Volgens titelblad is de vertaling van het boek „vrij“. Een enkelen keer is de beeldspraak stout: „een woeste bouw kleeft 't droombenevelde brein“ en: „als de dageraad gloort, is er een nieuwe hoopgepriester in den tempel van Diana“. Het „lam“ zou ik liever geen „beest“

genoemd hebben, maar. Eenige alordling, noch in poëzie in he 134, 135, 135. Met blijds men (zulke niet in onze wat ligt“.

Over de ve 213) zou wel

Evenals b testamentic zoo eicht v tions, geassi waag ik enk ik hoop, een

De schrijv het reisprogr hij opmerkt, ziet, opmerk verhaal, dat de roomsche bijzonder bij voerig word het groot-se dat we in d krugen van rend is inzi noemt sticht het algemeen vertalingen van den dag die ons one een vrij lang waaraan wi

Recenseer gaat ver vergelijking op, dat ik „Kerakindj in „De Haas geschreven zelf geschre vers en hun

Bij den 4 kersteftest e al voor ged Schrift gev Christus ge geestelijk ge op de baan ding van w delijk en bi looven. Wie loren bladz denis ligger

Het boek het papier i zeer duidel

Een rece maant toch is, is hier v den auteur als men le engelenzang het ontmoet apocriefe v bij de haren ving van d de schrijve hoog noodl gen“ ontte de Thabor voor waar er voorzich

Merkwan schen gees kruisweg l morgen in den Vader ten: Jezus' de opstand diens versie tie“ Wij bij de prot ken“ zijn, ongeoorloof vischvange roomsche, nterate: „I zou Jezus steld en m lun rijken mij de op stieken“ kn uiterste be worden, da velen op d vertelt de den Thabo onderstelt „het is go evenals di

*) Een et dame zei e zon schree „wat is de brant leze enkele ma geen dwaas jaren ger len zijn (en

gen weer voor
ool, zoo'n ver-
t verband wij-
en voor het
Bureau van
e Den Haag).
t onderwijs in
derwijs in het
an ze aan dat
az. wil men er

van haar no-
of classicaal
ard worden, is

enig stuk van
oren. Dat men
en brengt met
loewel uit zeer
is opgediept.
oeken doet, is
tst iemand bij
k nog waarde
aze onder de
vraag dade-
titelblad ble-
ken te zijn. En
trschijnlijk met
ster van kunst-
vaarde kunnen
iesche boeken-
enkele boeken
, dat er maar
Zulke worden

n zulke oude
aanom gaan ze
n meester, om
ren nog waard
eschreven, zijn
ten bestaan.

dat een oude
phen, mij eens
met een krui-
n".

vond ik toen
an de Acta der
is geprijsd voor
e zeker twintig

g, maar vooral
istorie, opmer-
er harte nemen.
J. W.

KING

Rome, dat Pau-
vertaald door
V. Boekh. W.

elen, moet men
nóg wel wat
lechts een alge-

nuttig en goed.
arvan de ken-
elf verrijken kan.
elf duidelijk ge-
standen, die het
te, schetsmatige
nis niet alleen
met enkele per-
t. Er staan zoo-
n register niet
der mooie illu-

ethode van den
de behandeling
fdstukken inge-
Rome, verras-
Rome, waar en
innen te Rome,
ukken, de brie-
felen te Rome, de
ffelijk overschot
achte indeeling
ertel „principe”.
t men grijpt in
de behandeling
n krijgt een en-
de verhalen en
nan vastknoot,
is van het boek
en van een be-
van stofbehand-

zonder dat men
een opmerking
een vrije verta-
lier en daar zel
dan geen ver-
stus Jezus zijn.
le wereldbeheer-
achten der boos-
amel". Ik be-
dijk heeten mag.
het boek „vrij”.
put: „een woeste
n: „als de dage-
ster in den tem-
ver geen „beest”

genoemd hebben, niet uit oorzaak van Overijsselsche af-
komst, maar met het oog op bijbelsch spraakgebruik.
Eenige slordigheid is niet te miskennen, noch in spel-
ling, noch in stijl. Hinderlijk wordt ze bij de poging, om
poëzie in het nederlandsch weer te geven. B.v. bl. 74,
134, 135, 155.

Met bijlidschap noteer ik twee volzinnen: „waar zal
men (zulke bezielende geesten) kunnen vinden, indien
niet in onze kerkbanken?” en: „dat er in een naam wel
wat ligt”.

Over de vertaling van een passage uit 1 Cor. 15 (bl.
213) zou wel wat te debatteren zijn.

K. S.

Dr. Jos. Keulers, Waar Jezus leefde. Een
reis door Egypte, Palestina en Syrië. 2de
druk, 5de duizendtal. — J. H. Romen &
Zonen, Roermond, z.j.

Evenals het voorgaande boek eigenlijk een nieuw-
testamenticus vraagt om degelijk beoordeeld te worden,
zoo eischt voor zulk doel dit werk een oud-testamen-
ticus, geassisteerd door een nieuw-testamenticus. Toch
waag ik enkele opmerkingen, die voor onze lezers naar
ik hoop, een indruk geven zullen omtrent dit werk.

De schrijver vertelt van zijn reis naar de volgorde van
het reisprogramma, gelijk het afgewikkeld is. Telkens voegt
hij opmerkingen toe aan de beschrijving van wat hij
ziet, opmerkingen, die dan terugvoeren tot het bijbelsch
verhaal, dat voor de — blijkbaar hoofdzakelijk onder
de roomsche kerkleden gezochte, en in doorsnee als niet
bizarde bijbelvast gerekende — lezers dikwijls vrij uit-
voerig wordt weergegeven. De schrijver is professor aan
het groot-seminarie te Roermond, en het lijkt me zoo,
dat we in dit boek heel ongezoekt een goede typeering
krijgen van wat in de kringen van dezen auteur typee-
rend is inzake het gebruik van de taal voor wat men
noemt stichtelijke of half-stichtelijke overwegingen. Over
het algemeen is er een goede smaak: goede verzen, geen
vertalingen van poëzie, levendige voorstelling, en taal
van den dag. Schaduwschijns zijn er ook: uitdrukkingen,
die ons oneerbiedig dunken, of een gebedstoon (b.v. in
een vrij lange, directe aanspraak aan het „Kerstkindje”)
waaraan wij ons vreemd voelen.

Recenseeren wordt gauw onrechtvaardig, als men
gaat vergelijken; maar men kan soms door
vergelijking eerlijk typeeren. Daarom merk ik even
op, dat ik me bij lezing van deze aanspraak aan het
„Kerstkindje” herinnerde een gebed gelezen te hebben
in „De Haagse Kerkbode”, een gebed in Gethsémané,
geschreven door Dr. S. O. Los, en dan in Gethsémané
zelf geschreven. Deze twee uitingen typeeren beide schrij-
vers en hun geestelijke gemeenschap.

Bij den één een losse stijl, een blijven-staan bij het
kerstfeest en -kind, meditatie over wat dat kindje zoo
al voor gedachten opwekt. Bij den ander een door de
Schrift gevormde taal, huivering voor de plek, waar de
Christus gebeden heeft, niet om de plek, maar om het
geestelijk geweld, en een plaatsen van het „hic et nunc”
op de baan der openbaringsgeschiedenis, een aanvaar-
ding van wat de Man van Smarten heel direct en dui-
delijk en bindend beloofd heeft en bevolen heeft te ge-
looven. Wie even doordenkt, ziet achter die twee ver-
loren bladzijden een heele kerk- en deels cultuurgeschie-
denis liggen, en haar resultaten bieden.

Het boek van Dr. Keulers is schitterend uitgegeven;
het papier is blijkbaar met zorg gekozen voor de talrijke,
zeer duidelijke, in den tekst opgenomen illustraties.

Een recensenten-„waarschuwing”, die den lezer ver-
maant toch vooral te bedenken, dat de auteur roomsch
is, is hier volmaakt overbodig, want — en dat pleit voor
den auteur — men heeft dat zoo dadelijk zelf opgemerkt,
als men leest. B.v. in de roomsche vertaling van den
engelenzang („mensen van goeden wil”, 183) of bij
het ontmoeten van roomsche heiligen, b.v. Veronica, en
spoerlike vertellingen, b.v. van den engel, die Habakuk
bij de haren pakt en naar Babylon brengt, de beschrij-
ving van den kruisweg, enz. Erkend mag worden, dat
de schrijver zijn lezers vrij dikwijls met de inderdaad
hoog noodige reserve de verschillende „overleverin-
gen” omtrent de „heilige plaatsen” laat vernemen. Dat
de Thabor de berg der verheerlijking geweest is, wordt
voor waar aangenomen. Maar omtrent den kruisweg is
er voorzichtigheid.

Merkwaardig is vooral dit boek voor wie den room-
schen geest eens wil „proeven”. De mystiek: op den
kruisweg lag Jezus' bloed, hetzelfde, „dat wij elken
morgen in onze gouden kelken ten hemel heffen om
den Vader te verzoenen”. Kijk op de openbaringsmomen-
ten: Jezus' verschijning aan de jongeren in Galilea (na
de opstanding) heet een „teedere attentie” (254),
diens verschijning aan Simon een „liefdevolle atten-
tie”. Wij zien het heel anders, maar bekennen, dat er
bij de protestanten ook genoeg van die „attentie-pree-
ken” zijn. Gelijke bekentenis voegt ons, als wij de o.i.
ingeoorloofde vergeestelijking van het wonder van de
vischvangst lezen, en dan daarbij die sappige, echt-
roomsche, taal, die ik niet mag, evenmin als het andere
uiterste: „Komt onthijten” (na de vischvangst), — „zoo
zou Jezus hen ook opwachten, wanneer zij, moe gewor-
steld en moe gestreden, zouden komen aanslepen met
hun rijken buit van zielen” (257). Railleerend schijnt
mij de opmerking over de discipelen, die den „maan-
zieken” knaap niet konden genezen: „zij hadden hun
uiterste best gedaan en waren tenslotte zoo kwaad ge-
worden, dat in gewone omstandigheden een legioen duiv-
len op den loop zou gegaan zijn” (263). Eerlijk-niuf
vertelt de schrijver, dat een der gasten een deejunner op
den Thabor (waar hij de verheerlijking van Christus
onderstelt) begon met een overnemen van Petrus' woord:
„het is goed, hier te zijn”. Zulk een toespraak heeft,
evenals die van Petrus zelf, noodig, wat de schrijver

*) Een enkel woord zegt soms alles. Een Gereformeerde
dame zei onlangs „smorgens, toen na veel regendagen de
zon scheen, niet: „wat is de Heere toch goed”, maar:
„wat is de Heere toch vrij”. Men kan één maand een
krant lezen, om de stomme e o p te merken; moet
enkele maanden studeren, om die e te begrijpen, en er
geen dwaasheden over te zeggen, doch moet al zijn levens-
jaren gereformeerde lucht geademd hebben, om den heer-
lin zin (en dat adjectief: vrij) te kunnen „voelen”.

noemt „vergoelijking”. Een enkelen keer weet men niet,
of de auteur zomaar zich plaatst op het standpunt van
het bijbelsch verhaal, dan wel resultaten van exegese
geven wil; b.v. als hij zegt, dat Samuel verscheen aan
Saul te Endor. Is dit: de bijbel „naverteld”, of meening
van den schrijver, gelijk ook van mij? Ik weet het niet.

Kortom: een onderhoudend boek, frisch, leuk, niet
streng opgevat, en door en door roomsch, niet zoozeer
in den inhoud (hoewel ook daarin) als wel in den stijl,
den geur, het cachet. Wetenschappelijk werk heeft de
schrijver blijkbaar niet bedoeld; een enkele maal „ver-
telt” hij zelfs te vlot; b.v. als hij in de buurt van
Hebron de legendarische plekken vermeldt, waar Adam
geschapen, Adam en Eva na den val verborgen, de
dood van Abel bewoond zijn. De auteur spreekt zelf van
legenden, maar een enkelen keer zou men dat woord
wel gecursiveerd willen hebben.

K. S.

A. Schouten, Naar de Voleinding. Deel II.
N.V. De Graafschap — Aalten, 1930.

Zoals men uit onze aankondiging van het eerste deel
van dit werk weten kan, geeft Ds A. Schouten hier
preeken over de Openbaring van Johannes. Deel I ver-
scheen naar aanleiding van het jubileum van den schrij-
ver; deel II is verschenen in verband met het door
Ds Schouten verkregen emeritaat. De hartelijke aan-
beveling, die wij van het eerste deel konden geven,
behoudt ook voor dit tweede deel haar kracht. De
preeken zijn geschreven voor de kerk van Aalten. Dat
bepaalt haar karakter; zoals trouwens, mutatis mu-
tandis, van elke goede preek zal kunnen gezegd wor-
den. Dat over enkele bijzonderheden in de exegese
schrijver en recensent van meening verschillen, zal wel
bij elke recensie zich laten denken, en door den schrij-
ver niet anders kunnen zijn verwacht. Maar dit neemt
niets weg van de hartelijke waardeering, waarop deze
eenvoudig gestelde, klare en op de teekenen des tijds
met een altijd toch weer eerlijk-sobere uitwerking van
het apocalyptisch gegeven lottende preeken recht hebben.

K. S.



GEREFORMEERDE KERKEN.

Beroepen te:
Boornbergum en Lochem-Barchem: J. Kapteijn, cand. te Almelo.
Rhoon (2e maal): H. H. v. Kapel te Kooten.
Strijen: F. Dresselhaus te Oldeboorn.

Aangenomen naar:
Harlingen: L. K. Weessels te Burum.

Bedankt voor:
Gerkesklooster-Stroobos: T. L. Kroes te Ruinerwold.

Intrede te:
Deventer: P. G. Kunst. Tekst: Jes. 14:32.
Haarlemmermeer O.Z.: P. v. Strien. Tekst: 2 Cor. 3:18.
Tuindorp-Oostzaan: Joh. Kwak. Tekst: Matth. 5:14-16.

Afscheid van:
Dronrijp: S. Wouters. Tekst: Matth. 28:20.
Gees: P. Melle. Tekst: 2 Cor. 13:13.

Jubilea:
13 Mei: Prof. Dr. T. Hoekstra te Kampen, 25 jaar.

Ds J. Bakker, †
Te Ommen is op ruim 84-jarigen leeftijd Woensdag 29 April
plotseling overleden Ds J. Bakker, emeritus-predikant der
Geref. Kerk van Emmen.

Emeritaat.
Ds. D. K. Wielenga, aan wien door de Classis Amsterdam
met ingang van 1 Mei, op medisch attest, als predikant der
Geref. Kerk van Diemen, eervol emeritaat werd verleend, heeft
zich metterwoon gevestigd in Amsterdam, Zuider Amstel-
laan 160 III.

Grafsteen Ds G. J. Goede.
Te Apeldoorn heeft zich een comité gevormd met het doel
een steen te plaatsen op het graf van Ds G. J. Goede, in leven
predikant der Geref. Kerk aldaar.

Candidaten tot den H. Dienst.
De heer D. J. Coumou, cand. aan de Theologische School te
Kampen, is door de Classis Walcheren der Geref. Kerken pra-
paratorio geëxamineerd en met algemeene stemmen beroepbaar
verklaard. Hij is gaarne bereid de kerken te dienen en terstond
een eventueel beroep in overweging te nemen. Het adres van den
heer Coumou is Vlasmarkt K 158, Middelburg.

De Classis Bolsward der Geref. Kerken heeft praparatorio
geëxamineerd en met algemeene stemmen beroepbaar verklaard,
den heer P. D. van Dijk, theol. cand. te Wons (Fr.), die gaarne
terstond een eventueel beroep in overweging zal nemen.

De heer H. Bouma te Haren (Gr.) is door de Classis
Groningen geëxamineerd op Art. 8 K.O. en beroepbaar ver-
klaard in de Geref. Kerken. De heer Bouma mag tot de vol-
gende classisvergadering alleen nog maar proponeeren binnen het
ressort van de Classis Groningen.

De heer A. J. van Dijk, cand. aan de Theol. School der
Geref. Kerken te Kampen, heeft als adres niet Burg. Hofmann-
plein, maar: Wolphaartsbocht 435, Rotterdam.

Grenswijziging.
De Kerkeraad van de Geref. Kerken te Heerenveen heeft
besloten in beroep te gaan bij de Particuliere Synode van Fries-
land-Zuid inzake de grenswijziging te Nieuweschot e.a.

Herdenking.
Te Halfweg (N.-H.) zal Zondag 14 Juni a.s. door de Geref.
Kerk in een gewonen dienst herdacht worden hoe vóór 50 jaar
de ambten in deze Kerk werden ingesteld.

De Wetenschappelijk-Praktische vergadering van wege den
Gereformeerden Bond van Vereenigingen en Stichtingen op
Barmhartigheid in Nederland, zal worden gehouden, D.V., op
Donderdag 28 Mei te 1 ure in Kunsten en Wetenschappen te
Utrecht.

De heeren Dr. J. Hekman en Ds D. Sikkil zullen een referaat
houden over onderwerpen, die eenigszins samenhangen.

Als de tijd het toelaat zullen na de discussie over de referaten
nog een of meer vraagpunten worden ingeleid.

Het volledig agendum volgt zoo spoedig mogelijk.

De Commissie ad hoc:

T. FERWERDA, Amsterdam.
A. G. HONIG, Kampen.
J. RONDA, Wolfheze.

De Provinciale Diaconale Conferentie van de Gerefor-
meerde Kerken in Zuid-Holland, D.V. te houden op Woensdag
3 Juni 1931, te Scheveningen in de Prins Willemkerk, Hooge
Prins Willemstraat, zal het volgende agendum afwerken:

1. Opening der vergadering half 11.
2. Notulen der vorige Conferentie.
3. Mededeelingen.
4. Referaat van den heer Mr. J. W. Noteboom, over:
„Diaconie en Crisiswerkloosheid”. Opmerking: Dit referaat be-
doelt de bespreking in te leiden op nagenoeg gelijktijdende vragen
ingediend door de Diaconieën te Alphen a. d. Rijn, Dordrecht
en Leiden.

5. Vraag door een lid van het Moderamen gesteld: In hoe-
verre mag het Kerkelijk medeleven van steunbehoevenden invloed
uitoefenen op de hulpverlening der Diaconie?

6. Vraag van de Diaconie te Oudshoorn: Licht het op den
weg van de diaconieën, pogingen aan te wenden tot verlaging
der verzorgingskosten in Sonnevand, 3e klas patienten?

7. Verkiezing nieuwe Comitéleden. Niet herkiesbaar zijn de
hrs Mr. J. W. Noteboom en J. T. A. Bos. Aanbevolen worden
de hrs I. v. d. Loo te Scheveningen en S. R. Beinema te
Dordrecht.

Paauze van 1-2 uur.

8. Rapport van de commissie in de vorige conferentie be-
noemd inzake het Provinciaal Gereformeerd Weeshuis te Mid-
dellarnis.

9. Rede door den Welverwaarden heer Ds G. O. Donner, te
Scheveningen. Onderwerp: „De invloed der Reformatie op de
armverzorging”.

10. Bepaling plaats der volgende Conferentie. Het Mode-
ramen stelt voor: „Gouda”.

11. Rondvraag.

12. Sluiting.

Geneenschappelijke koffietafel wordt aangericht in de Gym-
nastieksaal van de Bethelschool.

Deelnemers 75 cent per persoon.

Voor den aanvang der Conferentie wordt opgave verzocht.

De vergaderingen worden gehouden in de Prins Willemkerk,
gelegen aan de Hooge Prins Willemstraat. Dit kerkgebouw is
van het station Holl. Spoor te bereiken met lijn 8 en 11. Uit-
stappen halte Duinstraat.

Dit jaar wordt geen bijdrage in de kosten der conferentie
gevraagd.

Het Comité:

J. H. DONNER, Rotterdam, Voorzitter,
H. P. NIJMAN, Rotterdam,
J. T. A. BOS, Dordrecht, Secretaris,

Rozenhof 16.

TH. H. VERHAVE, Den Haag.

H. C. DE JONG, Leiden.

Mr. J. W. NOTEBOOM, Scheveningen.

P. C. v. d. BRUGGE, Delft.

CHR. Geref. Kerk.

Tweetal te:

Dordrecht: W. Kremer te Kornhorn en H. Visser te
Leeuwarden.

Schiedam: J. W. van Ree te Barendrecht en P. Zwier te
Alphen a. d. Rijn.

Beroepen te:

Helder: K. G. van Smeden te Haarlem-Noord.

Bedankt voor:

Vlaardingen: J. W. v. Ree te Barendrecht.

Afscheid van:

Amsterdam-West: A. M. Berkhoff. Tekst: Hebr. 12:28.

GEREF. GEMEENTEN.

Drietal te:

Ierseke: M. Heijkoop te Utrecht, M. Hofman te Krabbendijke
en J. D. Barth te Borssele.

Tweetal te:

Aagtekerke: J. Fraanje te Barneveld en M. Hofman te Krab-
bendijke.

Middelbarnis: J. Fraanje te Barneveld en W. C. Lamain te
Leiden.

Beroepen te:

Aagtekerke: M. Hofman te Krabbendijke.

Ierseke: M. Heijkoop te Utrecht.

Bedankt voor:

Gouda: W. C. Lamain te Leiden.

NEDERL. HERVORMDE KERK.

Beroepen te:

Assen (Evang.): L. M. J. S. Herfkens te Delfzijl.

Doesburg: W. H. Walvaart te Zevenhoven.

Ferwerd: D. J. Politiek te Kolham.

Haarlem (vac. L. D. Poot): W. J. v. Elden te Aalsmeer.

Linschoten: P. Kuijlman te Doornspijk.

Papendrecht: G. A. Pott te Rotterdam-Kralingen.

Schelluinen: L. G. Bolkestein te 's-Gravenmoer.

Sellingen (toez.): G. J. v. d. Burgt te Giehoorn.

Zegveld: A. M. den Ouden te Elburg.

Aangenomen naar:

Eext (toez.): J. Broekema te Gerkesklooster.

Pijnacker: Th. G. Tonnon te Hoogmade.

Bedankt voor:

Amsterdam (2e maal; vac. Prof. Dr. A. H. de Hartog): J. J.

C. Karres te Apeldoorn.

Benschop: I. Kievit te Baarn.

Genemuiden: A. H. J. G. v. Voorthuizen te Lage Vuursche.

Mastenbroek: A. v. Willigen te 's-Graveland-Capelle.

Nigtevecht (toez.): Th. G. Tonnon te Hoogmade.

Nieuw-Lekkerland (toez.): J. Lekkerkerker te Molenaarsgraaf.

Woubrugge: Th. G. Tonnon te Hoogmade.

Intrede te:

Bennekom: B. G. C. Steenbeek. Tekst: 1 Cor. 1:15.

Bergambacht: H. Ewold. Tekst: Psalm 51:14b en 15.

Groede-Nieuwvliet: J. W. v. Kooten. Tekst: Joh. 21:15-17.

Slochteren: K. G. Kwint. Tekst: Psalm 119:43.

Afscheid van:

Dalfsen: E. Groeneveld. Tekst: Ef. 3:20 en 21.

Elst: W. de Peer. Tekst: Joh. 1:43a.

Putten (G.): J. v. Amstel. Tekst: Deut. 30:19.

Overleden:

1 Mei: H. G. Th. Ravesteijn, predikant te Visvliet, 55 jaar.